

ואם כן, מוכח שצריך לקשור בין חוליה לחוליה⁽²¹⁾, לפי שאז, אם נשתיירו גרדומין מהפתילים אין לנו לחשוש שמא יתפרק הקשר שבסוף הגדיל, משום שגם אם יתפרק הקשר הראשון, עדיין ישארו קשרים נוספים שיחזיקו את הגדיל, ולפתילים שישארו אחרי פירוק הקשר שבסוף הגדיל יהיה אורך מספיק כדי שלא יתפרקו הקשרים הנוספים.

ודחינן: מה הראיה ממה שהכשירו בני רבי חייא גרדומין שצריך תמיד לקשור על כל חוליא וחוליא? **דילמא** מה שהכשירו בני רבי חייא גרדומין מדובר באופן שאירע **דאיקטר**, וקשר קשרים בכמה חוליות!?

ואמר רבה: שמע מינה ממה שהוצרכה התורה להתיר כלאים בציצית מדין עשה דוחה לא תעשה, שקשירתו של קשר עליון [והוא הקשר התחתון שבסוף הגדיל⁽²²⁾], שמקיים את הגדיל מעל לפתילים] הוא חיוב

אמר רבא: שמע מינה מהדין שגרדומי ציצית כשרים הם, כי צריך לקשור קשר בחוטי הגדיל, על כל חוליא וחוליא מארבעת חוליות הגדיל.

דאי סלקא דעתך לא צריך לקשור בין כל החוליות, אלא די בקשר אחד בסוף הגדיל, לפני תחילת הפתילים, קשה **הא דאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרין**, וכן גרדומי **אזוב כשרין**. והרי כיון שנחתכו פתילי הציצית ונשתיירו רק פתילים קצרים בסמוך לקשר שבסוף הגדיל, עתיד הקשר הזה להתפרק [משום שחוטים קצרים הנמצאים לאחר הקשר, גורמים להתרופפות הקשר], ואז, **כיון דאישתראי ליה קשר עילאי העליון שבסוף הגדיל, אישתרי ליה כולה**, יתפרקו ויותרו כל החוליות המרכיבות את הגדיל, ולא ישאר כלל גדיל אלא פתילים נפרדים. והרי צריך שישארו גם גדיל וגם פתילים, שזו היא צורת ציצית. כי לולי הגדיל, אין ציצית.

הענף והגדיל. ומסקנת הגמרא שחוט עבה באורך כדי עניבה [שראי לענוב בחוט רגיל] כשר, והיינו שהשיעור הוא בחוט לעצמו. ומעתה נפשטו שני הספיקות לקולא, והרמב"ם לא גרס תיקו.

21. התוס' [ד"ה כיון] העירו שהראייה היא רק שצריך קשר אחד נוסף על הקשר שבסוף הגדיל, אבל מנין לנו שצריך קשר לכל חוליא? ותירצו שכיון דמוכח שצריך קשר נוסף, מסתבר שהכונה היא לקשר בין החוליות כדי להפסיק בין החוליות. והחזון איש [ג ד] הקשה להיפך מה צריך ראייה לזה, הרי אם לא יקשור מה יפסיק בין החוליות? ותירץ שצריך לקשור, הכונה לשני קשרים זה על זה, ובשביל הצורך להפסיק בין

22. כן פירש רש"י, ויש פירוש נוסף בתוס' [בשם רש"י] שהוא הקשר הסמוך לכנף הבגד, והוכחת הגמרא היא, שצריך דוקא קשר סמוך לבגד שאם יקשור רק בסוף הגדיל אין זה כלאים כיון שהקשר רחוק מהבגד. והקרן אורה תמה על סברא זו, מה משנה ביחס לכלאים היכן הקשר הרי זה אותו חיבור לבגד?

מדאורייתא.

והיינו, שחייבים מן התורה לעשות בציצית לפחות קשר אחד, ויש לעשותו בסוף הגדיל, מעל לפתילים.

דאי סלקא דעתך שמהתורה אין צריך לקשור, אלא די בכך שיכרוך את חוטי הציצית ויעשם גדיל בלא לקושרם, ויחזיק הגדיל הזה מעמד יום או יומיים, וכל חיוב הקשירה הוא רק **דרבנן**, אם כן, **אמאי איצטריך למישרי סדין** של פשתן **בציצית** של צמר ולהתיר איסור כלאים⁽²³⁾ [שהתכלת

היא צמר צבוע בצבע תכלת], והרי אפשר להמנע מקשירה, ויכול להסתפק בעניבה, ושוב לא יעבור באיסור כלאים. ואם כן **פשיטא** שמותר באופן כזה שלא קושר, שהרי תחיבת החוטים של הצמר לתוך בגד הפשתן אינה נחשבת לכלאים, כי **התוכף תכיפה אחת** של חוט צמר בבגד פשתים, **אינו** נחשב **חיבור** ביחס לאיסור כלאים, וכאן תחיבת החוטים לבגד היא תכיפה אחת בלבד!?

אלא, שמע מינה, שלא די בעשיית גדיל שיכול להתקיים באופן זמני, אלא צריך

עוד הקשה, אם כן יהא צריך מדאורייתא שני קשרים אחד סמוך לכנף, ועוד קשר בסוף הגדיל כדי להחזיק את הגדיל שלא יתפרק, ובגמרא מבואר שרק קשר אחד מדאורייתא? וזה בעצם קשה גם לפי הפירוש שקשר עליון הוא בסוף הגדיל, מה צריך ראייה לזה הרי מוכרח לקשור כדי לקיים את הגדיל? אבל **בתוס'** [ד"ה לא] **וברא"ש** [טו] **ומרדכי** [תתקמ] מבואר שכונת הגמרא "קשר" היא לשני קשרים זה על זה ולמדו כן מקושר במלאכות שבת, שרק כך נחשב לקשר של קיימא, והוכחת הגמרא היא שצריך קשר כפול, ולא די בקשר אחד הנצרך כדי לקיים את הגדיל שלא יתפרק. **והמגן אברהם** [יא יג] הוכיח כן משיטת **הרא"ש** [הובא ברמ"א יו"ד ש ב] שבכלאים תכיפה אחת אפילו עם קשר, אינו חיבור. וקשה הרי ציצית זה תכיפה אחת כמבואר בגמרא כאן, ואפילו אם יקשור אין זה כלאים? ומוכח שבציצית צריך שני קשרים זל על זה, ובאופן כזה נחשב חיבור גם בתכיפה אחת.

וכתב **הביאור הלכה** [יא י ד"ה ונתקן] בשם **הגר"א** שאנו מחמירים כשני הפירושים, וקושרים שני קשרים זה על זה סמוך לכנף וגם בסוף הגדיל, מספק מה הפירוש קשר עליון.

23. ר' **עקיבא איגר** [או"ח יא ט] הביא שהקשו מה הוכחת הגמרא מהיתר כלאים בציצית, נאמר שההיתר נצרך באופן שנקשר מאליו בשבת ואין יכול להתיר הכלאים בשבת? ורע"א עצמו הקשה שנאמר שצריך את ההיתר באופן שהבגד בעצמו כלאים להתיר להטיל בו ציצית וללובשו?

ותירץ, שבאמת מסברא ציצית לא דוחה כלאים כיון שיכול להמנע מללבוש את הבגד לגמרי ולא יהא מחויב בציצית, ולמה עשה דציצית דוחה כלאים? וצריך לומר לפי דברי ר"י **במרדכי** [הובא ברמ"א יג ג] שאם אין לו ציציות יכול ללבוש בגד של ד' כנפות בלי ציצית, וכן בשבת שאסור לקשור ציציות מותר ללבוש את הבגד בלי ציצית. ואם כן בבגד פשתן, אם ציצית לא היה דוחה לאו של כלאים יוכל ללבוש את הבגד בלי ציציות ולכן התירה התורה כלאים כדי שיהא חייב להטיל ציצית צמר גם בבגד פשתן. ולפי זה, כל ההיתר הוא רק בבגד שמותר ללבוש אותו בלי הציצית כגון בגד פשתן, אבל בגד שהוא עצמו כלאים ואסור ללבוש אותו לבד, אין ציצית בבגד כזה דוחה כלאים, שהרי אין חיוב ללבוש בגד כדי לקיים

לקושרו בסופו, ומוכח מכאן שקשר עליון
בציצית, דאורייתא הוא. (24)

אמר רבה בר רב אדא, אמר רב אדא אמר
רב: אם נפסק ראש החוט המחובר לטלית (25)
מעיקרו, הרי היא ציצית פסולה. (26)

יתיב רב נחמן, וקא אמר להא שמעתא.

איתיביה רבא לרב נחמן: הרי שנינו
בברייתא לקמן בדיני שיעור הציצית: במה
דברים אמורים שצריך שיעור בציצית,

עצמם. אבל הבית הלוי [הנ"ל] כתב שהאיסור
הוא ההנאה מהכלאים, ולכן תמה הרי אין הנאה
מהציציות.

25. כך פירש רש"י. אבל תוס' [לח ב ד"ה
אלא] פירשו שנפסק החוט כולו ולא נשאר ממנו
אלא פחות מכדי עניבה. וכתב הבית יוסף שלא
נחלקו לדינא, ושני האופנים נחשבים לנפסק
מעיקרו. והקרן אורה הקשה מה החידוש לפי
פירש"י? ואיך רצה רבא רצה להכשיר? הרי
הגדיל לא תלוי בבגד, שנפסק החיבור. וכתב
שהחידוש הוא באופן שנפסק חוט אחד לבד
והוא נשאר קשור לגדיל וזה נחשב חיבור לבגד
כדי להכשיר הציצית.

26. לעיל הובאו שתי השיטות להלכה בסוגיית
גרדומין: דעת ר"ת שצריך שני חוטים שלימים
וכן צריך שישאר בחוט שנפסק כדי עניבה. ודעת
ר"י ורא"ש שאפילו נפסקו כל החוטים אם
נשאר בהם כדי עניבה כשר. ונחלקו מחלוקת
נוספת שדעת ר"ת שדין גרדומין שוה בין לרבי
שסובר שתכלת ולבן מעכבין זה את זה ובין
לרבנן. ואפילו בציצית שיש בה רק חוטי לבן
צריך שישארו ב' חוטים שלימים ושישאר בחוט
שנפסק כדי עניבה. ודעת ר"י ורא"ש שדין
הגמרא לעיל הוא רק לרבי אבל לרבנן לא יועיל
מין אחד, או שני חוטי לבן שלימים להכשיר
הגרדומין. ולכאורה הם שני מחלוקות נפרדות
ואינן שייכות זו לזו. אבל בטור ושו"ע [סי"ב]
מבואר שהיא מחלוקת אחת ותמה הקרן אורה
למה לדעת ר"י אי אפשר לומר שרבנן יודו ששני

מצות ציצית. ומיושב הוכחת הגמרא, שההיתר
נאמר רק בכלאים שעל ידי חיבור הציציות
לבגד, ומוכח שצריך קשר מדאורייתא.

24. הבית הלוי [ח"א א ה] הקשה למה באמת
צריך היתר כלאים בציצית, הרי מצות לאו
ליהנות ניתנו ואין לו הנאה מחוטי הציצית ואין
זה כלאים? ובחידושי ר' שמואל [יבמות ה]
הוסיף שבכלאים האיסור רק אם נהנה בבגד
הנאת חימום ומהציציות אין הנאת חימום?
ותירץ הבית הלוי שחוט צמר אחד עושה את כל
הבגד לחפצא של כלאים ואם נהנה מהבגד
אסור, ואין צריך הנאה מהחוט צמר עצמו. אבל
הגר"ח [כתבים החדש עד] כתב בדעת הרמב"ם
שיש שני דינים בכלאים. א] כשהבד טווי ושזור
מצמר ופשתים יחידו נעשה הכל חפצא דכלאים.
ואין צורך ללבוש את הצמר עצמו. ב] כשהבגד
ממין אחד ומחובר אליו בתפירות מין אחר
האוסרו, אין זה חפצא דכלאים אלא נחשב על
ידי החיבור שלובש צמר ופשתים יחדיו. אבל
אסור דוקא אם ילבש ויהנה משני המינים.
ולדבריו יקשה הרי לא נהנה [ומתחמם] בחוטי
הציצית?

ותירץ בחידושי ר' שמואל [יבמות ה]
שהגר"ח מפרש שחיבור בב' תכיפות מחשיב
הכל כבגד אחד ואפילו אם חלק הצמר נסרך על
הארץ נחשב שהוא לובש אותו כולו, וכיון
שנהנה מהבגד נאסרה הלבשה. ולדעתו מה
שצריך הנאת חימום בכלאים הוא תנאי בלבשת
הבגד ואין זה גדר באיסור ההנאה מהכלאים

ומשנינן: לא. אין כאן כברייאתא שני אופנים שונים, של שייריו, וגרדומיו, והיינו נפסק החוט מעיקרו. אלא **חדא קתני** כברייאתא: **שיורי גרדומיו** — כל שהוא. והיינו, דוקא בנשתייר מן החוט, אבל נפסק החוט מעיקרו, הרי היא פסולה.

ומקשינן: אם כן, לימא "גרדומיו כל שהוא"?! שהרי ביאור הלשון גרדומין הוא שיירים, ומה שהוסיף התנא "שייריו" — למה לי?

ומשנינן: **הא קא משמע לן, דבעינן שיורא לגרדומיו**, ולא די בכל שהוא, וכמה הוא השיעור שצריך שישאר — **כדי לענבן**, ואם

בתחילתו, בשעת עשיית הציצית אבל **בסופו**⁽²⁷⁾, לאחר שכבר היתה הציצית עשויה בבגד, וניתקו חלק מפתיליה, הרי **שייריו וגרדומיו** [וכפי שיבואר להלן] — **כל שהוא**.

והוינן בה: **מאי שייריו ומאי גרדומיו?**

מאי לאו, שייריו — דאיפסיק מינייהו מחוטי הציצית קצת חוטים, ואישתייר מינייהו קצת. **גרדומיו** — דאיגרדום איגרדומי החוט לגמרי עד לחיבורו לעיקר הבגד. וקשה למאן דאמר נפסק החוט מעיקרו הרי היא פסולה?!?

הציצית בכשרות כשיעור. ובביאור הלכה ניבא ד"ה שמא] כתב שאם גמר חוליא אחת והציצית כבר כשרה, אם נפסק החוט כשר מדין גרדומין. אבל הביא **שהפרי מגדים** סובר שרק לאחר שגומר לכרוך הגדיל כולו, אם נפסק כשר. ולכן פסק הפמ"ג שצריך שיעור "י"ב גודלין] בחוט שכרוך בו מלבד החלק של הכריכות.

וביאר **הביאור הלכה** [יא ד ד"ה יותר] שהוא סובר שכל זמן שעוסק בכריכות אפילו שאינו מעכב, לא נגמרה המצוה ונחשב "בתחילתו", [ודימה את זה לציצין שאין מעכבין המילה] ולדבריו, אם בדעתו לכרוך רק חוליא אחת, נגמרה בזה המצוה וכשר גרדומין, אבל כשדעתו לקשור עוד חוליות אין הגרדומין כשרים עד שיגמור. וראה להלן [לט ב] **שהחזון איש** [ג ג] פסק שאפילו הפסיק לכרוך ונמלך בדעתו והוסיף חוליות, אם נפסק חוט הענף מעיקרו פסול ויבואר להלן. עוד כתב **החזון איש** [שם] שאם קשר ציצית רק בכנף אחד ונפסק החוט [ונשאר בו כדי עניבה] קודם שהשלים הארבע כנפות כשר.

חוטים שלימים מכשירים את החוטים האחרים שנפסקו לגמרי, כמו לר"ת?

ותירץ **החזון איש** [ג ז] שזה מוכח מהגמרא כאן שחוט אחד שנפסק מעיקרו פסול, ולדעת ר"ת הכונה שאם אין בו שיעור כדי עניבה פסול, אבל לדעת ר"י שאם יש שני חוטים שלימים אין צורך שישאר בחוט שנפסק כדי עניבה איך נפרש את הגמרא כאן? ועל כרחק צריך לומר שהדין בגמרא לעיל הוא דוקא לרבי והדין כאן בגמרא הוא לרבנן, וסוברים שצריך שישאר בחוט שנפסק כדי עניבה, ולא מועיל שני חוטים שלימים.

ולדעת **הרמב"ם** לפירוש האחרונים בדבריו [הובאו לעיל] שבנפסקו כולם צריך שישאר בהם כדי עניבה, ובכל זאת כשנפסק הלבן לגמרי עדיין מקיים מצות תכלת, צריך לומר שדין הגמרא כאן נפסק חוט אחד פסול, ואפילו נפסק חוט אחד לבן פסול, הכונה היא לחוט בעצמו שלא מקיים בו מצות לבן, והגמרא לעיל זה ביחס לקיום מצות התכלת.

27. שהכשר גרדומין הוא דוקא אחרי שנעשו

יתיב רבא, וקאמר משמיה דשמואל:

תכלת [כך קרויה הציצית], **שכרך רובה**, ועשה שני שלישי גדיל ושלישי פתילים — **כשרה**, על אף שמצותה לכתחילה שתיעשה שלישי גדיל ושני שלישי פתילים.

אמר ליה רב יוסף: רב אמרה דין זה, ולא שמואל אמר זאת!

איתמר נמי — אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: תכלת שכרך רובה כשרה.

רב הייא בריה דרב נתן מתני הכי: אמר רב הונא אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר

נפסק לגמרי פסולה. ולשון הברייתא "כל שהוא" הוא כדי עניבה, וכפל הלשון "שיריו" ו"גרדומיו" ללמדך שצריך חשיבות לשיר, שיהיה לפחות בכדי עניבה.⁽²⁸⁾

יתיב רבה, וקאמר משמיה דרב: חוט של כרך, שבו הוא כורך את החוטים שבגדיל, עולה לו מן המנין⁽²⁹⁾ של שמונה חוטים.

אמר ליה רב יוסף לרבה: שמואל הוא שאמרה דין זה, ולא רב!⁽³⁰⁾

איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יאשיה דמן אושא: חוט של כרך עולה לה לציצית מן המנין של שמונה החוטים.

אפשר לומר שצריך לכרוך את כל הענף שהוא ד' חוטים, ולא מתוך חוטים אלו עצמם שבאופן זה כורך רק שלשה חוטים שלימים. וראה להלן עוד ביאור בגמרא שמיישב הקושיא הנ"ל.

30. ולהלן על הגמרא שתכלת שכרך רובה כשרה אמרינן להיפך רב אמרה ולא שמואל. והקשה השפת אמת שלא מצינו כן בגמרא בשום מקום, ומגלן שרב לא אמרה? והקרן אורה הקשה עוד שלפירוש אחד ברש"י בע"ב דברי רב "ופותליהו מתוכו" הכונה היא שחוט הכרך עולה למנין, ואם כן רב אמרה? ופירש השפת אמת את הדין שחוט הכרך עולה מן המנין, דהיינו ביחס לשיעור אורך החוט שהחלק שכורך בו נחשב חלק מהשיעור, ולכן אפילו אם יכרך את כל החוט כשר. וזה סותר לדין שתכלת שכרך רובה כשרה, ומשמע שכרך כולו פסול ולכן מוכרח שדין זה רק שמואל אמרה ולא רב ולהלן בגמרא להיפך שדוקא רב אמרה ששני הדינים סותרים זה את זה.

והקרן אורה פירש כעין זה וכתב שרב להלן בגמרא שסובר ש"גדילים" דורשים למניינא

28. בדין גרדומין כשרים נחלקו האחרונים האם ראוי להחליפן משום נוי מצוה או שאסור להתיר הציצית משום ביזוי מצוה. **שהמשנה ברורה** [טו ג] כתב בשם **הלבוש** ש"מותר" להתיר הציציות שנפסקו אפילו שעדיין כשרים ולתת תחתיהם חוטים נאים ושלימים. אבל **בכתר ראש** [אות ז] כתב בשם הגר"א שאין להתיר ציציות שנפסקו כל זמן שהם כשרים משום ביזוי מצוה. ובספר ארחות רבינו כתב **שהחזון איש** נהג להחליף גרדומין, ואמר שעושה כן מפני חשש חילול ה', שהרואים יחשבו שלובש ציצית פסולה.

29. **בחי' שנדפסו בשם רשב"א** הקשה מה החידוש בזה וכי אין חוט של כרך מחוטי הענף? ותירץ שהחידוש הוא שלא נאמר שגדיל וענף הם שני דברים נפרדים ואין יכול לעשות מחוט הגדיל ענף. ובחידושי הגר"ז הוסיף לבאר לפי דברי הרמב"ם [א ג] שעיקר מצות התכלת היא לכרוך בו את חוטי הלכך, והם שתי מצות נפרדות היה אפשר לומר שאותו חוט שכורך בו לא יחשב חלק ממצות הענף. ועוד תירץ שהיה

אבא אמר רב: תכלת שכרך רובה — כשרה.

עשרה חוליות.

וכמו כן להיפך: ואפילו לא כרך בה, בגדיל, אלא חוליא אחת, שהקיף את חוטי הגדיל בחוט הכרך שלש פעמים בלבד, הרי היא כשירה.

ומבארין: הפוחת לא יפחות משבע — כנגד שבעה רקיעים, שהרי תכלית מצות התכלת היא לזכור את הקב"ה [על ידי שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע]. והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה, כנגד שבעה רקיעים וששה אוריון שביניהם.⁽³²⁾

ונווי תכלת⁽³¹⁾, והיינו עיקר מצות ציצית לכתחילה, הוא לעשותה שליש גדיל, ושני שליש ענף של פתילים נפרדים.

תנא: כשהוא בא להתחיל את עשיית הציצית, והוא מתחיל לכרוך את הגדיל, מתחיל לכרוך בחוט כרך ארוך בלבן, משום שנאמר "ונתנו על ציצית הכנף", ודרשינן שצריך ליתן תחילה חוט שהוא מין כנף, ורוב כנפות הבגדים עשויים מפשתן לבן.

ובמה הוא שיעור חוליא, כמה כריכות יש לסובב כדי לקבל "חוליא" אחת? [ומספר החוליות יבואר לקמן]

וכשהוא מסיים את כריכת הגדיל, הרי הוא מסיים שוב בלבן, משום מעלין בקודש ולא מורידין. והיינו, שהחוט הלבן שלמדנו מהפסוק "מין כנף" שהוא קודם, הרי הוא

תניא: רבי אומר: שיעור חוליא הוא כדי שיכרוך, וישנה, וישלש.

תאנא: הפוחת בעשיית החוליות, לא יפחות משבע חוליות. והמוסיף, לא יוסיף על שלש

ענף בלבן. וכתב הכסף משנה שדייק זאת הרמב"ם מלשון הגמרא "ונוי תכלת" שזה נאמר רק בתכלת. וכמו כן סדר ומנין הכריכות שכתב הרמב"ם שם הוא רק בתכלת. וזה מבואר יותר לשיטת הרמב"ם [א ג הובא לעיל] שעיקר מצות התכלת הוא לכרוך בו את הלבן, ובוהו יש: סדר וצורה, ומנין כריכות. אבל בלבן לבד אין לדקדק. ובזמן הזה שאין לנו תכלת, צריך לדקדק שיהיה חוליא אחת גדיל, וענף דהיינו פתילים וזה מעכב גם בלבן לבד כמבואר בגמרא בע"ב. וראה שם בהערות.

דהיינו שצריך ד' חוטים בענף, אם כן חוט של כרך לא עולה למנין ההחשב גם כענף ולכן דוקא שמואל אמרה ולא רב. ושמואל סובר כמו רבה בר בר חנה [להלן ע"ב] שסובר שדורשים או גדיל או פתיל, וחוט של כרך יכול להיות גם גדיל וגם ענף. וכמו כן הדין שתכלת שכרך רובה כשרה שמשמע שאם כרך כולה פסול דוקא רב סובר שצריך ענף אמרה ולא שמואל שסובר שכשר גם בגדיל לבד. אבל כתבו שהפוסקים לא סוברים כן שהרי הלכה כרב שצריך גדיל ופתיל ופסקו את הדין שחוט של כרך עולה למנין. וכן סתימת השו"ע [יא ד] ששיעור החוט לא כולל את החלק שכורך בו אלא את הענף הפתילים לבד.

32. התוס' [ד"ה לא] הביאו פירוש נוסף בגמרא, שלא יפחות מז' ולא יוסיף על י"ג הכונה על מספר הכריכות בכל חוליא. והמנהג שלנו הוא גם כפירוש זה, שהשו"ע [יא יד] כתב ונוהגים לכרוך באויר ראשון ז' כריכות, ובשני ט'

31. הרמב"ם [ציצית א ט] כתב: יש מי שאינו מדקדק דבר זה [שהיא שליש גדיל וב' שליש

חשוב יותר מחוט התכלת. ולכן, אם נתן תחילה חוט לבן ואחריו חוט תכלת, נראה הדבר שסיום עשיית הכריכה הוא בתכלת, הפחותה בחשיבותה, ונמצא שהסיום הוא הורדה בקודש, והדין הוא שמעלין בקודש ואין מורידין, לכן צריך לחזור ולכרוך בחוט לבן, כדי שסוף הכריכה תהיה בהעלאה בקודש.

רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי. הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא דמיכסי גלימא, דכולא היתה עשויה תכלתא, ורמי ליה תכלתא [ציצית] וגדילא מיגדיל, והיתה אותה ציצית עשויה כולה גדיל ולא עשה לה ענף של

לט-ב

פתילים.

אמר רב: יאי גלימא, נאה היא אותה הגלימה העשויה כולה תכלת, ולא יאי תכלתא. שאין הציצית שלה נאה שהרי לא עשה לה ענף אלא גדיל בלבד (33).

רבה בר בר חנה אמר: יאי גלימא ויאי תכלתא!

ומבאר הגמרא: **במאי קא מיפלגי?** מהו יסוד מחלוקתן אם כשרה ציצית שיש בה גדיל בלא פתיל?

הרי לא גרע מגרדומין? ותירץ שמה שהיה כשר מדין פתיל ענף, לא יכול להחשב לגדיל ואפילו לא לגרדומין, כיון שגדיל ופתיל הם שני דברים נפרדים ואי אפשר להכשיר פתיל מדין גדיל וכן להיפך. אבל כתב שבתוס' [לח ב ד"ה כיון] מבואר שגדיל שהתפרק כשר מדין פתיל.

ומצינו מחלוקת אחרונים בסברא זו. **שהביאור הלכה** [יא ד ד"ה ארוך] פסק שאם בשעה שכרך חוליא ראשונה היתה הציצית כשרה אפילו מיצט שיעור החוט על ידי הוספת כריכות כשר מדין גרדומין. וכתב **שהפרי מגדים** פוסל, וסובר שהיתר גרדומין הוא דוקא אחרי שגמר לקשור את כל החוליות שבדעתו לכרוך, וביאר הביאור הלכה את דבריו שגמר המצוה הוא כשגומר לעסוק בקשירה וכריכות. ולדבריו מיושב קושית הגרי"ז הנ"ל. והחזון איש [ג ג] פסק כהפרי מגדים ומטעם אחר, מצד הסברא הנ"ל שגדיל לא יכול להיות כשר מדין פתיל וכן להיפך. ולכן פסק שאפילו סיים לכרוך והציצית כשרה, אם נמלך וכרך את כל הענף פסולה. ולדברי הביאור הלכה באופן כזה גם הפרי מגדים יכשיר.

ובשלישי י"א וברביעי י"ג. והאחרונים הסכימו שיכרוך בשני ח'. [משנה ברורה יא ע]. וראה **בלבוש** [יא יד] שהסיבה למנהגים במספר הכריכות הוא על פי סדר הרקיעים והמזלות, ולמדו זאת מהגמרא כאן שהחוליות הם כנגד הרקיעים.

33. הגרי"ז הקשה הרי כשכרך וקשר חוליא אחת כבר היתה הציצית כשרה ואז היה גם ענף. ואם כן כשהמשיך לכרוך את כל הענף למה יפסל לרב, הרי לא גרע מגרדומין שנפסק הענף ונשאר הגדיל שכשר? ותירץ, לפי השיטות שקשר עליון הכונה אחר הגדיל והוא מדאורייתא אפשר ליישב שכאן היה הכל חוליא אחת ובסופה קשר, ולכן לא היה מתחילה גדיל ופתיל כשר.

ועדיין קשה לפי השיטות שקשר עליון הוא הסמוך לבגד ואם כן היתה הציצית כשרה מיד כשהתחיל לכרוך? ועוד הקשה לפי דעת ר"י שהובא **במרדכי** [תתק"מ] ש'לרב כשר גם ענף לבד אם כן מיד כשקשר את החוטים לבגד הציצית כשרה, ולמה יפסל כשעשה מכולה גדיל